

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΚΡΙΣΗ ΑΞΙΩΝ

του Καθηγητού κ. Σαράντη Ι. Καργάκου

αίνεται ότι τό περιοδικό “Ένοριακή Εύλογία” φθάνει μέχρι Καλαμών. Δέν φανταζόμουν όμως ότι για τόν τίτλο τής όμιλίας αύτης, όπως τήν διάβασε στό περιοδικό, θά είσέπραπα από κάποιον Καλαματιανό –κατά δήλωσή του συγγραφέα– τόν τίτλο του “άλήτη”, του “παλιανθρώπου” και άλλα βορβορώδη και λυματοβριθή. Πράγμα πού δείχνει σέ ποίο

μέγεθος φθοράς μās έχει όδηγήσει ή κρίση τών άξιών, μιά κρίση πού επέβαλε σέ όλα τά επίπεδα τής ζωής μας τήν κυριαρχία τών άναξίων και τόν παροπλισμό ή τόν παραμερισμό τών άξιών. Αύτά ως έν προοιμίο. Άς έχει τήν εύλογία του Θεού ό έν λόγω κύριος από τήν Καλαμάτα, για να ύβρίζει καπηλικώς και να επιβεβαιώνει ότι όντως ύπάρχει κρίση παιδείας και κρίση άξιών στον τόπο αυτό· και όχι μόνον σ’ αυτόν.

Όταν σήμερα μιλάμε για κρίση, οί πλείστοι έννοοϋμε πρωτίτως τήν οικονομική και μās διαφεύγει τό γεγονός ότι ή πρωτεύουσα κρίση είναι ήθική. Κρίση όχι τών χρηματιστηριακών αλλά τών ήθικών άξιών, ή όποία μέ τή σειρά της είναι άπότοκος μιās άλλης γενικευμένης σχεδόν σέ οίκουμενική διάσταση, τής παιδαγωγικής. Οί ρίζες του φυτου πού γέννησαν αύτή τήν πολυδιάστατη κρίση άνάγονται στην άμέσως μετά τόν πόλεμο εποχή, όταν τό σχολείο χάνει τήν άνθρωποπλαστική του άποστολή και γίνεται έργοστάσιο παραγωγής άνθρωπάκων, ικανών να ύπηρετήσουν άξίες –ούσιαστικά άπαξίες– κάθε λογής άλλ’ όχι τήν

άζια του ανθρώπου. Τόν άνθρωπο της άζιας υπεσκέλισε ο άνθρωπος της επιτυχίας.

Αυτό τό κυνήγι της μέ κάθε μέσο επιτυχίας –άκόμενη και μέ τό πατεῖν επί πωμάτων και άποπατεῖν επί ιερών και όσίών– δημιούργησε τό σύγχρονο κοινωνικό, πολιτικό και οίκονομικό χάος, πού μεταφέρεται στό σχολείο και από τό σχολείο στά κεφάλια τών μαθητών, μιά μηχανική συσκευή στήν όποία κάθε δάσκαλος ή καθηγητής σπρίβει ένα μπουλόνι ή προσθέτει κάποιο “τίσις” από σιλικόνη.

Κάποιοι –πάνε πολλά χρόνια τώρα– διακήρυσσαν ότι δέν θά ζήσουμε μέ τίς ήθικές άζίες, πού δέσμευαν κάθε λογής ατενέργειες και πρωτοβουλίες. Θά ζήσουμε μέ τή μηχανή. Άλλά τό πρόβλημα δέν τίθεται εκεί. Δέν είναι πρόβλημα τό άν θά ζήσουμε μέ τή μηχανή αλλά άν θά ζήσουμε ως μηχανή. Άσφαλώς, χρειάζεται ή μηχανή, διότι διευκολύνει τή ζωή, αλλά δέν χρειαζόταν νά μηχανοποιήσουμε τή ζωή μας σέ τέτοιο βαθμό ώστε τό σχολείο νά λειτουργεί κατά τό σύστημα-άλυσίδα για τήν παρασκευή έμψυχων ρομποτ. Άπειρες φορές έχω γράψει πώς ή εκπαίδευση δέν είναι παιδεία. Σέ εκπαίδευση υπόκεινται και τά ζώα. Ένώ ο άνθρωπος, ο ολοκληρωμένος άνθρωπος είναι ή παιδεία του, όταν αυτή παραμένει άσκηση άρετής και ανθρωποπλαστικό ιδανικό. Κι όχι ένα έφοδιο απλά επαγγελματικό. Τώρα βρισκόμαστε στό όριο τών καιρών. Πατροπαράδοτες άζίες, πού επέζησαν στή φορά και στή φθορά του χρόνου και τών ανθρωπινων μεταβολών, έχουν χάσει τό κύρος και τή σταθερότητά τους. Άπό αυτό ή γενικευμένη άσάθεια. Ο νέος, αντιδρώντας στή ρομποτοποίησή του, στρέφεται άνεμωλώς κατά τών ήθικών άξιών, άπορρίπτει όχι τή μαθησιακή σκλαβιά πού του προσφέρεται σαν τό βαλανίδι της Κίρκης, άπορρίπτει τή λειτουργικότητα τών άξιών, πού θά μπορούσαν νά τόν κρατήσουν όρθιο στή θύελλα τών κακών καιρών και καταντᾶ μετέωρος. Φτερό στόν άνεμο. Διότι δέν υπάρχουν πιά ουσιαστικές αναπληρωματικές άζίες, στίς όποιες θά μπορούσε νά στηρίξει τήν ύπαρξή του. Στή σύγχυση και στήν παραζάλη πού τόν δέρνει, για νά ξεσπάσει, για νά ξεχάσει, κάνει πόλεμο μέ τόν εαυτό του. Τά ναρκωτικά πού κάνουν θραύση έδω και παντού τά θεωρεί “γιατρικό” του.

Ποτέ άλλοτε οί νέοι δέν ανατράφηκαν μέ τόσο μῖσος, ειδικά στίς κοινωνίες πού επικρατεί τό δόγμα του “πάρτα όλα”. Ένα μόνο δέν παίρνουν: αγάπη. Και στήν έλλειψη αγάπης άπαντούν μέ τό μῖσος. Δέν διδάχθηκαν, ούτε τό βίωσαν ούτε τό συνειδητοποίησαν ότι ζωή χωρίς

αξίες δέν έχει αξία. Έξεγείρονται και, κτυώντας τον έαυτό τους μέ ποικίλους τρόπους, νομίζουν πώς κτυπούν τό σύστημα. Άπλως μέ τά βίαια ξεσπάσματά τους, τό ίσχυροποιοϋν και τό κάνουν πιο συστηματοποιημένο. Πρότυπο τών νέων προσφέρεται ό ήρωας πού δέν έχει ήρωϊκό ήθος. Καί χωρίς τό ήθος αυτό ό κόσμος τείνει νά μεταβληθεϊ σέ μιá άπέραντη “Λέσχη Αυτόκτονίας”. Εϊναι χρόνια τώρα πού έπαψα νά πιστεύω στήν παιδαγωγική άποστολή τοϋ εύφημιστικά λεγόμενου έλληνικοϋ σχολείου, πού μπορείς νά τοϋ δώσεις κάθε όνομασία, αλλά μόνο σχολείο και μάλιστα έλληνικό δέν μπορείς νά τό όνομάσεις. Στήν καλύτερη περίπτωση εϊναι ένας τεράστιος κλωβός ... παπαγάλων.

Εϊχα γράψει τήν 1η Δεκεμβρίου 1987 ένα δοκίμιο πού εϊχε σάν “σλόγκαν” τό νεανικό –τότε– σύνθημα: «Μήν περιμένεις νά χιονίσει, γιά νά δεϊς άσπρη μέρα»! Άφορμή στάθηκε ή δήλωση μιás μαθήτριας πού εϊχε πρωτεύσει σίς τότε Πανελλαδικές Έξειάσεις: «Δέν ήμουν ή έξυπνότερη, ήμουν ό καλύτερος παπαγάλος». Η δήλωση αυτή αισθητοποιεϊ τό σύμπτωμα κρίσης πού διέρχεται τό σημερινό –κι όχι μόνον έδω– σχολείο. Δέν μαθαίνει τά παιδιά πώς νά σκέπονται αλλά μέ τί νά σκέπονται. Δημιουργεϊ μυαλά, χωρίς μυαλό. Προσφέρει γνώσεις, αλλά όχι γνώση. Δημιουργεϊ άπλως κάποια δίποδα λεξικά. Κι αυτά έλλιπη.

Βέβαια, θά μπορούσε νά πει κανείς πώς, ή κρίση τοϋ σημερινοϋ σχολείου, ήταν κάτι φυσικό και άναμενόμενο. Λόγω τών ραγδαίων μεταπολεμικών εξελίξεων όλα τά συστήματα αξιών ένιωσαν τόν κραδασμό τών έπερχόμενων μεταβολών. Τό σχολείο, ένας, κατά παράδοση, συντηρητικός θεσμός, ήταν μοιραϊό νά “είσπράξει” ένα μέρος τής κρίσης. Δικαιολογημένα, λοιπόν, θά μπορούσαμε νά υποστηρίξουμε ότι αυτό πού όνομάζουμε κρίση, δέν εϊναι τίποτε άλλο παρά μιá δυσκολία προσαρμογής σ’ ένα περιβάλλον πού άλλαξε άπότομα. Έν τούτοις, στό χώρο τής ελληνικής παιδείας τήν τελευταία τριακονταπενταετία έγιναν τόσες μεταρρυθμίσεις, όσες δέν έγιναν στή διάρκεια τών 160 χρόνων, πού λειτουργεϊ έπίσημη κρατική παιδεία στή χώρα μας. Πώς συμβαίνει, λοιπόν, νά μιλάμε γιά κρίση ή γιά παιδευτική πενία;

Τό σχολείο μας, παρά τίς όποιοσδήποτε καινοτομίες, παραμένει στήν ούσία του **φορμαλιστικό** και, ως πός τή νοοτροπία του, **κονφορμιστικό**. Άκόμη κι όταν προσφέρει τό νέο, τό κάνει μ’ έναν τρόπο πού τό σκουριάζει· κι αυτό κουράζει ψυχικά και πνευματικά τό παιδί, πού άκόμη δέν έχει γευτεϊ άπό τήν παιδεία μας αυτό πού λέγεται χαρά τής γνώσης. Κάποτε ό Πλάτων εϊχε πει: «Ό άνθρωπος γεννιέται δοϋλος κι

ἀπελευθερώνεται διά τῆς παιδείας». Ὁ σημερινός νέος, ὅμως, κάθε ἄλλο παρά ἀπελευθερώνεται· μετατρέπεται σ' ἕναν μαθητή –ἐγκέφαλο, πού σημαίνει ἀνεγκέφαλο πολίτη. Ἡ κρίση, λοιπόν, εἶναι ἀπότοκος τοῦ δουλικοῦ πνεύματος, τῆς ἐξαρτημένης σκέψης καί τῆς ὑποκατάστασης τῆς ἐλευθερίας τῶν ἰδεῶν μέ ἀπόψεις–κλισέ. Ἔτσι τό παιδί “τελειοποιεῖται” σ' ἕνα “σύστημα φασόν”. Ἡ μόνη διακίνηση ἰδεῶν, πού συντελεῖται σούς σχολικούς χώρους, εἶναι αὐτή τῶν “ντουβαριῶν” (μέ κάθε ἔννοια).

Τήν κρίση τῆς σύγχρονης παιδείας παρουσίασαν πολύ πετυχημένα οἱ Pink Floyd μέ τή μουσική τους ταινία «The Wall», ὅπου τά παιδιά περπατοῦν ὁμοίομορφα, κινοῦνται ὁμοίομορφα, ἐργάζονται σάν ρομποτί. Μοιάζουν μέ τ' “ἀνθρωπάκια” τοῦ μεγάλου Ἑλληνα ζωγράφου Γαῖτη. Καλοστοιχισμένα, καλοντυμένα, ἀλλά χωρίς πρόσωπο. Ἡ ἀπροσωπία εἶναι ἡ σημερινή ἔκφραση προσωπικότητας. Πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση κινεῖται τό σημερινό σχολεῖο: δημιουργεῖ ἀνθρώπους πού εἶναι ἀπρόσωπες ἐκφράσεις προσωπικότητας. Ἡ πνευματικότητα ὑποβαθμίζεται. Ἡ φιλομάθεια συχνά τιμωρεῖται. Οἱ μαθητές ἐθίζονται στό ν' ἀκοῦν καί νά “παπαγαλίζουν”. Ἀπό τήν ἄλλη ὁ καθηγητής εἶναι ὑποχρεωμένος νά “παραδώσει”, δηλαδή ν' ἀπαγγεῖλει ὅ,τι τό σχολικό ἐγχειρίδιο ἐμπεριέχει. Ἔτσι ὁ ρόλος τοῦ καθηγητῆ γίνεται ρόλος ἑνός καλύτερα προετοιμασμένου μαθητῆ. Ἡ μονοκρατορία τοῦ ἑνός καί μοναδικοῦ σχολικοῦ ἐγχειριδίου δέν ἐπιτρέπει στόν ἐκπαιδευτικό νά ἐκδιπλώσει ὄλο τό φάσμα τῶν δυνατοτήτων του καί νά γίνεῖ τό κέντρο μιᾶς εὐρύτερης παιδευτικῆς λειτουργίας. Τά πάντα καθορίζονται “δι' ἐγκυκλίων”.

Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀχρήστευση τοῦ πιό ἀξιόλογου ἐκπαιδευτικοῦ δυναμικοῦ. Σβήνει σιγά-σιγά ἡ φλόγα τῆς παιδείας, τό πάθος τῆς διδασκαλίας, ἡ ὄρεξη γιά δημιουργικό διάλογο. Ἡ “ροουτινοποίηση” τῆς διδασκαλίας καί ἡ “ὑπαλληλοποίηση” τῆς παιδευτικῆς λειτουργίας φθείρουν πνευματικά καί ψυχικά τόν πραγματικό ἐκπαιδευτικό, πού βλέπει πώς ἔργο του εἶναι νά δημιουργήσει κάποιους ἔμψυχους ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστές, χωρίς ὅμως δυνατότητα “προγραμματισμοῦ” γιά νά μπορούν νά ἀξιοποιοῦν μόνοι αὐτά πού ἔμαθαν. Ἀπλῶς μπορούν ν' ἀξιοποιοῦνται. Ἔτσι σιγά-σιγά ἀρχίζει νά λείπει ἀπό τήν παιδεία μας ὁ ἀνθρώπινος ἐκπαιδευτικός. Αὐτός πού ὡς πραγματικός παιδαγωγός θά ἔβαζε τό μαθητή στό μυαλό καί στήν ψυχή του. Σήμερα τόν βάζει σάν ἐπώνυμο στόν κατάλογό του (“μαῦρος διάβολος” λέγεται στή μαθητική ἀργκό), ἐπειδή θά χρειασεῖ νά τόν

“θυμηθεῖ” μερικές φορές τό χρόνο.

Ένα άλλο στοιχείο, πού εύτελιζει τό σχολεῖο, εῖναι ἡ βαθμοθηρία. Ἡ ἄγρα ἢ ἄγορά τοῦ βαθμοῦ εἶχε γίνει –καί παραμένει ἀκόμη– τό μοναδικό παιδευτικό μας ἰδανικό, ἕνα “ἰδανικό” πού προωθοῦσε μέσα στή σχολική αἴθουσα τό καννιβαλικό «ποιός θά φάει τόν ἄλλον». Αυτό καλλιεργοῦσε τή διαίρεση μέσα στά παιδιά, γεννοῦσε αἰσθήματα φθόνου ἀπό τούς χαμηλόβαθμους πρὸς τούς ὑψηλόβαθμους καί, ἀντίστροφα, αἰσθήματα ὑποτίμησης ἀπό μέρος τῶν ὑψηλόβαθμων πρὸς τούς χαμηλόβαθμους. Αυτό τό ἀτομιστικό πνεῦμα ἐμποδίζει τή συνεργασία καί τήν ἀνάληψη μαζικῶν μορφωτικῶν πρωτοβουλιῶν. Ἄλλά τό πῖο θλιβερό παρεπόμενο τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦταν καί εῖναι ἡ ἐξαγορά βαθμῶν. Ἡ παιδεία ἔχει ἀρχίσει νά γίνεται προνόμιο τῶν πλουσιῶν. Ένας βαθμολογικός πληθωρισμός χωρίς προηγούμενο. Ἡ χώρα μας εἶχε γεμίσει μέ “ἀριστοῦχους” - μετριότητες. Τά ἄχρηστα ἄριστα.

Ὁ βαθμολογικός πληθωρισμός δημιουργοῦσε καί δημιουργεῖ τήν ψευδαίσθηση πὼς ὅλα τά παιδιά μποροῦν νά σπουδάσουν. Ὅμως, ὅσο ἐπιτακτικό εῖναι νά μορφωθοῦν ὅλοι, δέν εῖναι δυνατό καί νά σπουδάσουν ὅλοι. Οἱ σπουδές εῖναι γι’ αὐτούς πού ἔχουν τίς ἀναγκαῖες πνευματικές ἰκανότητες, τόν ἔρωτα γιά μάθηση καί τή διάθεση γιά ἐργασία. Μέ κομματικά συνθήματα τοῦ τύπου “ἀποεντατικοποίηση τῆς παιδείας” οὔτε παιδεία οὔτε ἐπιστήμη προάγονται. Αυτό λέγεται ἀντι-παιδεία καί ἀντι-μόρφωση. Μία εῖναι ἡ βασική ἀρχή πάνω στήν ὁποία, ἀπό τήν παλιά ἐποχή μέχρι σήμερα, στηρίζεται ἡ παιδευτική πράξη: νά μάθει ὁ νέος νά στρώνει τό πανταλόνι του στήν καρέκλα. Ὁ Ἀἰνστάιν ἔλεγε ὅτι τό 98% τῆς ἐπιτυχίας τό ὀφείλει στή σκληρή ἐργασία καί τό ὑπόλοιπο 2% στήν τύχη. Ἀπό μετριοφροσύνη δέ θέλησε νά μιλήσει γιά εὐφυΐα· ἄλλωστε ἤξερε πὼς τό πρῶτο κεφάλαιο τῆς εὐφυΐας εῖναι ἡ ἐπιμέλεια.

Ὁ σημερινός μαθητής δέν ἔμαθε ν’ ἀγαπάει τή μάθηση. Προτιμᾷ στόν ἐλεύθερο χρόνο του νά δεῖ μία βιντεοκασέτα παρά νά διαβάσει ἕνα καλό λογοτεχνικό βιβλίο. Προφητικά ὁ Ὀδυσσεύς Ἐλύτης σέ συνέντευξή του δήλωσε πὼς ἐλάχιστοι ἀπό τούς σημερινούς μαθητές, τούς τότε μαθητές, θά ἦταν σέ θέση νά καταλάβουν τό σίχο «ἄνθη τῆς πέτρας μπροστά στήν πράσινη θάλασσα». Ἄλλωστε, ἡ δήλωση ὑποψηφίου τοῦ 1986 «ποιός, τέλος πάντων, εῖναι αὐτός ὁ Μακρυγιάννης;», δείχνει πὼς ἡ ἐλληνική παιδεία βρίσκεται σέ ὥρα μηδέν. Μιά ἐκθεση τοῦ Ο.Ο.Σ.Α. τοῦ ἔτους 1986 γιά τήν κατάσταση τῆς παιδείας μας, “ἀπαγ-

γέλλει” μέ διπλωματικό τρόπο, τήν καταδίκη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Μιά καταδίκη πού πιά πρίν τήν ἔχει νιώσει ὁ Ἕλληνας μαθητής, πού θεωρεῖ ὡς καλύτερο μάθημα αὐτό πού κάνει ὁ καθηγητής, ὅταν ... ἀπουσιάζει(!) πού θεωρεῖ τό σχολεῖο ἄχρηστο, γιατί φυλακίζει τά ὠραιότερα χρόνια τῆς ζωῆς του, γιά νά μάθει κάτι πού τό θεωρεῖ ἀνούσιο καί συχνά ἀνόσιο· πού πηγαίνει σ’ αὐτό, ἐπειδή ὁ ἀριθμός τῶν ἀπουσιῶν εἶναι περιορισμένος κι ἐπειδή εἶναι ὑποχρεωμένος νά πάρει ἓνα “χαρτί”, ἓναν τίτλο σπουδῶν, πού λειτουργεῖ σάν εἰσιτήριο γιά τήν ἔνταξή του σέ κάποια ὑπηρεσία. Ἀλλά κι ἂν ἀκόμη μαθητές καί σπουδαστές πηγαίνουν στό σχολεῖο, αὐτό δέ σημαίνει πώς κάνουν μάθημα. Ἡ παρακολούθηση εἶναι μηχανική, μιά καί ὁ μαθητής ἔχει πειστεῖ πώς ὅλα αὐτά πού μαθαίνει εἶναι ἄχρηστα. Γι’ αὐτό δέν τοῦ μένει τίποτε ἀπ’ ὅσα εἶναι ὑποχρεωμένος νά μάθει. Οἱ ἀντιδράσεις του εἶναι ἐνδεικτικές: χαίρεται ὅταν δέ λειτουργεῖ τό σχολεῖο καί λυπᾶται ὅταν λειτουργεῖ.

Βέβαια, ὅπως σέ κάθε ἐποχή ἔτσι καί σήμερα, τό σχολεῖο διδάσκει. Διδάσκει, ἀλλά δέν ἐμπνέει. Προσφέρει στά παιδιά ἰδανικά “μιάς χρήσης”. Δέν ἔχει νά τούς δώσει μιά “Ἰθάκη”, ἓναν προσανατολισμό. Κάποτε ἰδεολογικός ἄξονας τῆς παιδείας μας ἦταν ὁ ἐλληνικός ἀνθρωπισμός. Σήμερα ὅλα εἶναι ρευστά καί συγκεχυμένα. Τό σχολεῖο ἔχασε τήν καθοδηγητική του ἀποστολή. Γιά νά ὀδηγήσει τά παιδιά, πρέπει νά ξέρει πού νά τά πάει. Ἔτσι, μέσα σιόν κυκεῶνα τῶν ἰδεῶν, τό σχολεῖο ὑποτάσσεται σέ κάποιες ἀναγκαιότητες, πού ἐπιτείνουν τήν κρίση του. Ὅδηγεῖ τά παιδιά σέ μιά ἀντίληψη πώς οἱ ὑλικές ἀνάγκες εἶναι βασικότερες καί ὅτι οἱ ἄλλες (πνευματικές, ἠθικές) ἔπονται. Κι ἀκόμη ὅτι ὁ προβληματισμός τῶν νέων πρέπει νά περιορίζεται στήν κάλυψη αὐτῶν καί μόνο τῶν ἀναγκῶν, χωρίς νά χρειάζεται νά γίνουν ἄρτιοι ἄνθρωποι, μέ ὀλόπλευρα καλλιεργημένη προσωπικότητα. Ἀρκεῖ νά μπορέσουν νά γίνουν “σελέχη” κάποιου μηχανισμοῦ. Τό ἰδανικό τῆς “σελεχοποίησης” δημιούργησε σιόν τόπο μας μιά ἰδιότυπη ἀμάθεια, ἓνα κοινωνικό στῶμα “ἀγραμμάτων πυχιούχων”, πού πλαισιώνουν ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς μας. Ἐχουμε “ἐγγραμμάτους”, πού παγώνουν μπροστά σέ μιά πολυκύμαντη νοηματικά φράση, πού μένουν ἀπαθεῖς σάν ἀγάλματα τοῦ Βούδα, ὅταν ἀκούσουν τή «Μαρίνα τῶν Βράχων», ἀφοῦ ἡ πνευματικότητά τους εἶναι ἐφάμιλλη μ’ ἐκείνη τῶν βράχων.

Καί τό πιά ὀδυνηρό εἶναι πώς τό σύγχρονο σχολεῖο δέν καλλιεργεῖ ἦθος. Ὑψηλές ἔννοιες γίνονται ἀντικείμενο χλευασμοῦ μέσα σις scho-

λικές αίθουσες. Τό σχολείο δέν άνεβάζει τίς άξίες· τίς κατεβάζει. «Τί ώφελεί ό Μάρξ, όταν πεινά ή σάρξ;», λέει ένα παλαιό μαθητικό σλόγκαν. Παρά τή θρυλούμενη πολιτικοποίηση, ό δηθεν πολιτικοποιημένος καί προβληματισμένος νεαρός δέν κατάλαβε πώς, όταν πεινά ή σάρξ, τότε ώφελεί περισσότερο ό Μάρξ. Άλλά για νά καταλάβεις τόν Μάρξ, πρέπει νά τόν διαβάσεις, κι ό σημερινός μαθητής αποφεύγει τό πνευματικό, όπως τ' άγρίμι τή φωτιά. Έτσι τροφοδοτείται μέ συνθήματα ή μηνύματα, πού δέν έπιτρέπουν τή συγκρότηση μιās σωστής προσωπικότητας. Κάποτε τό έλληνικό σχολείο –παρά τίς άδυναμίες του– πρόσφερε ένα ήθος, καλλιεργούσε κάποια ιδανικά. Τά ιδανικά αυτά ήταν τρόπος ζωής. Τώρα φυλακίζονται σέ κάποια βιβλία κι είναι ύποχρεωμένα νά καοϋν μαζί στήν καλοκαιρινή έτήσια καύση τών σχολικών βιβλίων, πού έγινε έθιμο. Οί νέοι όχι άπλώς δέν μαθαίνουν (ό “παπαγαλισμός” δέν είναι μάθηση) τό περιεχόμενο τών βιβλίων, αλλά τό μισοϋν.

Οί περιβόητες Γενικές Έξετάσεις είναι ό σημαιοφόρος τής κρίσης του σημερινού σχολείου. Άποτελοϋν ένα θεσμό πού εϋτελίζει τήν παιδευτική λειτουργία. Έχουν γίνει ό άξονας γύρω άπό τόν όποίο στρέφεται όλη ή λειτουργία του Λυκείου. Μιά συνεχής άναμονή. Είναι ή ώρα τής αλήθειας. Πολλά παιδιά καταρρέουν, προτού έλθει ή ώρα τής δοκιμασίας. Γίνονται νευρωτικά, μελαγχολικά, άπομονωμένα καί άγέλαστα άτομα. Όλα αυτά κάπως θυμίζουν Πολύφημο. Η παιδεία μας βλέπει τά παιδιά μ' ένα μάτι ή μέ “μισό” μάτι καί μετά τά “τρώει”. Τούς καλούς τούς τρώει τελευταίους. Κάποιοι όμως μαθαίνουν νά “τρώνε” τούς άλλους.

Πρίν άπό 37 χρόνια, μέσα στό ζόφο τής δικτατορίας, οί άγανακτισμένοι μαθητές καί σπουδαστές άπό τήν κατάσταση τής παιδείας κι άπό τή γενικότερη πολιτική, πού παράνομα τους είχε έπιβληθεί, είχαν προτάξει σάν κύριο σύνθημα τό περίφημο: «Ψωμί – Παιδεία – Έλευθερία». Σήμερα, μετά άπό τόσα χρόνια δημοκρατίας ό άγώνας τους δικαιώθηκε, αλλά παραπονημένος: ψωμί έχουμε, έλευθερία έχουμε, παιδεία όμως δέν έχουμε. Αϋτή τήν έχει αντικαταστήσει ή παραπαιδεία μέ πολλές μορφές. Άλλά καί τό ψωμί είναι άμφίβολο, μιά καί τό πυχίο του Πανεπιστημίου θεωρείται σήμερα είσιτήριο για τό ταμείο άνεργίας. Όσο για τήν έλευθερία, αϋτή έχει μεταβληθεί σέ έννοια-κόθορνος. Ό καθένας τή φοράει μέ τό δικό του τρόπο. Οί “καταλήψεις” προβάλλονται ως έκφράσεις κοινωνικής καί πολιτικής διαμαρτυρίας, ενώ είναι

έκφράσεις πνευματικής όκνηρίας. Τά μαθητικά συμβούλια έδωσαν τίς δυνατότητες στά παιδιά νά κάνουν τίς λεγόμενες “κοπάνες” χωρίς άπουσίες. Ή μοναδική πρωτοβουλία πού άναλαμβάνουν εΐναι οί πιέσεις πρós τούς καθηγητές γιά νά κάνουν έκδρομές. Τό έθνικό φρόνημα τό θυμούνται μόνο σέ κάποιες έθνικές έπετειούς γιά νά μήν κάνουν μάθημα. Ή γιά νά τό διακωμωδούν.

Τήν κρίση μέσα στό χώρο τής παιδείας έπέτεινε καί ή τρέχουσα πολιτική, πού άκόμη –τουλάχιστον στή χώρα μας– δέ συνειδητοποίησε πώς ό ρόλος της πρέπει νά εΐναι διαπαιδαγωγητικός. Τό “φλέρι” τών κομμάτων μέ τή νεολαία δέ σταμάτησε οΐτε μέσα στόν ιερό χώρο τοΰ σχολείου. Τό σχολείο άποτέλεσε χώρο πειραματισμοΰ, γιά τό ποιά κομματική νεολαία μπορεί νά χρησιμοποιήσει καλύτερα συστήματα έπηρεασμοΰ τής μάζας. Ήτσι οί Μαθητικές Κοινότητες καλλιεργούν μιá στείρα διαμάχη μεταξύ τών μαθητών, πού θά έπρεπε νά εΐναι συμμαθητές–συμμαχητές σ’ έναν άγώνα πού υπερβαΐνει τήν κομματική άντιπαλότητα.

Ήλλ’ όπως λέει ό ζωγράφος Γιάννης Τσαρούχης, «ποτέ δέν εΐναι νωρίς». Ή άγώνας τών νέων δικαιώνεται, όταν συνεχίζεται. Καί συνεχίζεται, όταν ως αίτημα τίθεται ή αναβάθμιση τοΰ εκπαιδευτικοΰ μας συστήματος πάνω στή βάση ενός νέου άνθρωπιστικοΰ ιδανικοΰ, πού θά συμφιλιώνει τό παιδί μέ τόν έαυτό του, μέ τό σχολείο καί τό βιβλίο, μέ τό δάσκαλο καί τό περιβάλλον του, μέ τό χθές, τό σήμερα καί τό αύριο. Ή κρίση, άκόμη, μπορεί νά περιοριστεί μέ τήν έμφάνιση ενός νέου πλαισίου άξιών πού χρειάζεται ό σύγχρονος άνθρωπος, πού πρέπει νά ζήσει ως πολίτης τοΰ κόσμου χωρίς νά χάνει τήν έλληνική του ιδιαπερότητα.

Σαράντης Ι. Καργάκος

Συγγραφέας–Καθηγητής

